

Nybyggnation vid Almsta

Arkeologisk utredning etapp 1 och 2

Almsta 3:1
Björksta socken
Västerås kommun
Västmanlands län
Västmanland

Anna-Lena Hallgren

Nybyggnation vid Almsta

Arkeologisk utredning etapp 1 och 2

Almsta 3:1
Björksta socken
Västerås kommun
Västmanlands län
Västmanland

Anna-Lena Hallgren

Denna rapport har framställts av ett företag
vars miljöledningssystem är certifierat enligt ISO 14001
av Svensk Certifiering Norden AB.

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2017

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

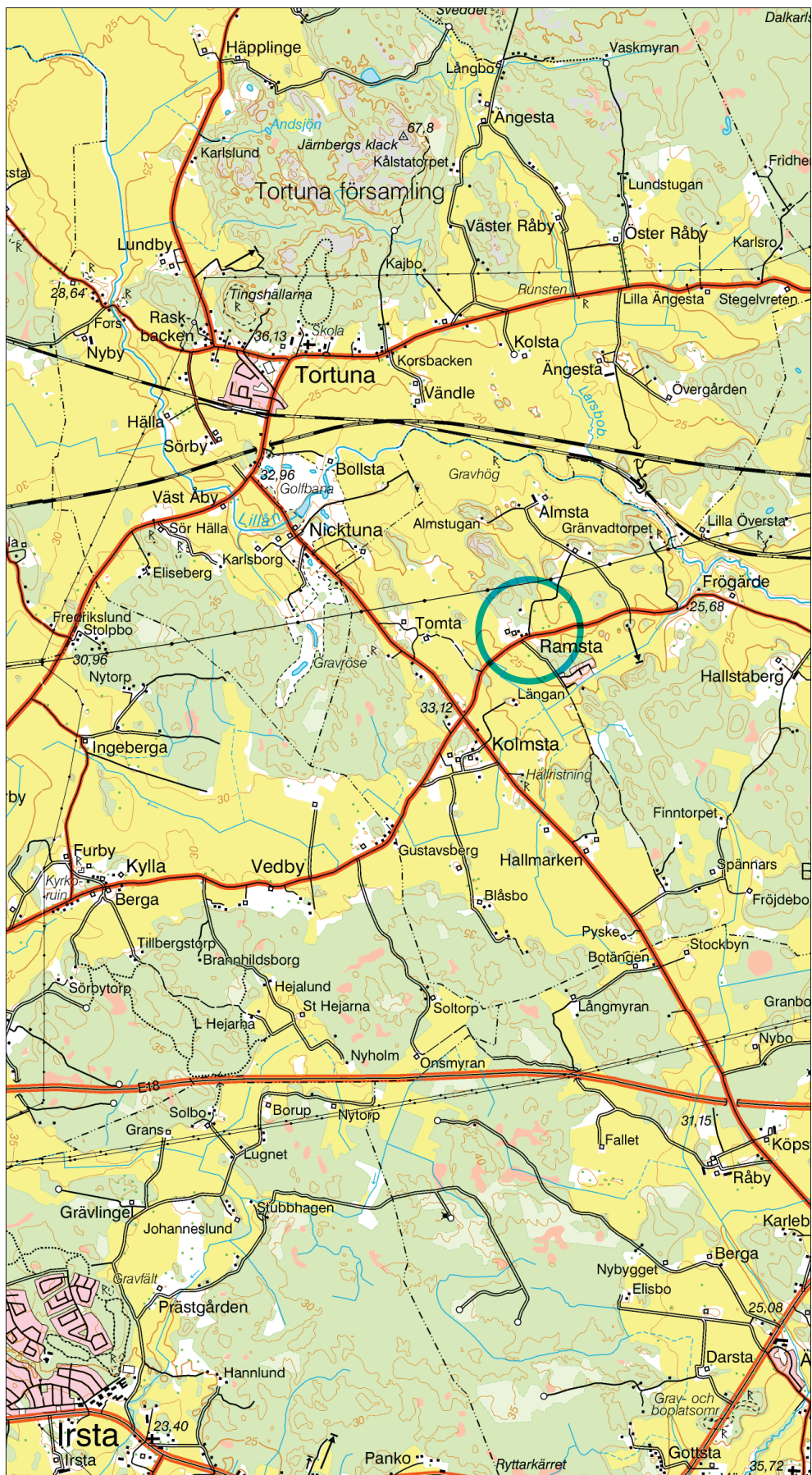
Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande MS2012/02954.

ISBN 978-91-7453-637-9

Tryck: Stiftelsen Kulturmiljövård, Västerås 2017

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	7
Topografi och fornlämningsmiljö	7
Syfte	9
Genomförande, metod och dokumentation	9
Resultat	9
Referenser	10
Kart- och arkivmaterial	10
Litteratur	10
Tekniska och administrativa uppgifter	11

Figur 1. Platsen för den särskilda utredningen är markerad med en blå ring. Utdrag ur Gröna kartan. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har utfört en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 inom Almsta 3:1 efter beslut av Länsstyrelsen i Västmanlands län. Anledningen till utredningen är en planerad nybyggnation av två enbostadshus samt ett garage.

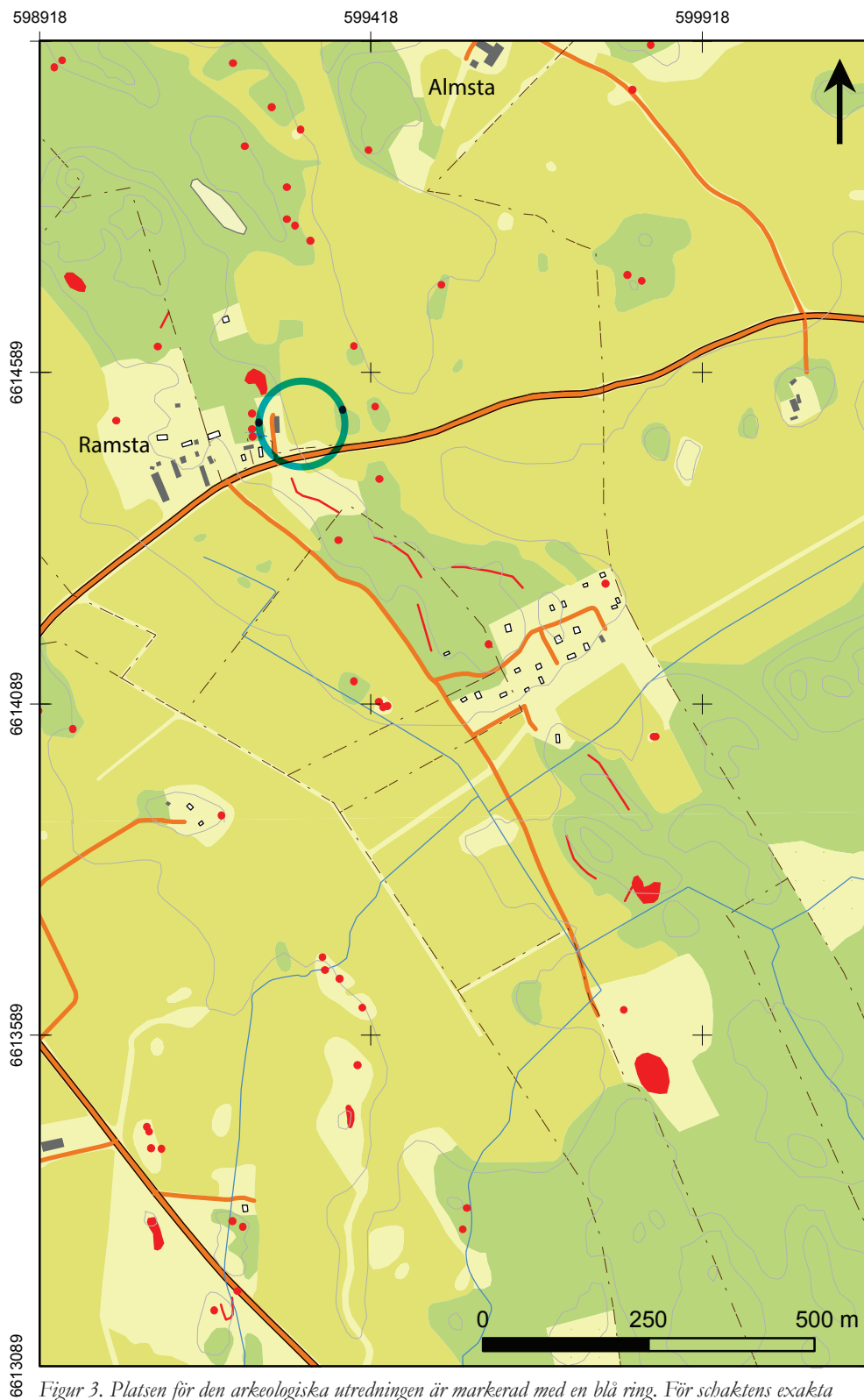
Utredningens syfte var att ge länsstyrelsen ett beslutsunderlag inför tillståndsprövning genom att fastställa om fornlämning som inte redan är känd finns inom området. Arbetet har innefattat kart- och arkivstudier samt utredningsgrävning. Arbetet omfattande ett omkring 3 800 m² stort område beläget i åkermark öster om den historiska bebyggelsen i Ramsta (figur 1–3).

Kartor från 1700-talet visar att det löper en väg tvärs över utredningsområdet, från dess sydvästra hörn mot nordöst. Inga spår av vägen syntes vid utredningsschaktningen. Sammanlagt grävdes tio schakt motsvarande omkring 133 m². Inte i något av schakten framkom något av antikvariskt intresse.

Figur 2. Utredningsområdet sett från sydväst. Foto Anna-Lena Hallgren.

Figur 3. Platsen för den arkeologiska utredningen är markerad med en blå ring. För schaktens exakta placering, se figur 5. Fornlämningar registrerade i FMIS är rödmarkerade. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:10 000.

Bakgrund

Inom en del av fastigheten Almsta 3:1, beläget omkring 10 km nordöst om Västerås (figur 1–2) är en planerad nybyggnation av två enbostadshus samt ett garage. Utifrån närområdets fornlämningsbild bedömde länsstyrelsen att det inför nybyggnationen krävdes en arkeologisk utredning på platsen. Utredningens syfte var att ge länsstyrelsen ett beslutsunderlag inför tillståndsprövning enligt 2 kap. 11 § i Kulturmiljölagen (tillstånd till ingrepp i fornlämning). Utredningen skulle fastställa om fornlämningar som inte är kända berörs av arbetsföretaget.

Fältarbetet utfördes den 11 juli 2017. Ansvarig för arbetet var Anna-Lena Hallgren. Utredningen utfördes efter beslut från Länsstyrelsen i Västmanlands län (dnr 4431-2313-2017, daterat 2017-07-03) som även beställde och bekostade arbetet.

Topografi och fornlämningsmiljö

Utredningsområdet ligger i Björksta socken i sydöstra Västmanland, mellan Västerås och Enköping. Knappt 4 km mot öster ligger Björksta kyrka, ett väl synligt riktmärke i det omgivande landskapet. Kyrkan uppfördes på 1200-talet. Landskapet i området har till stor del kommit att präglas av de två vattendrag, Sagån och Lillån, som flyter samman strax söder om kyrkan. Den här delen av Sagån fungerar som gräns mellan Uppland och Västmanland. Lillån, som utgör ett biflöde till Sagån, löper i huvudsak från nordväst till sydöst. Avståndet till Lillån från utredningsområdet är drygt 1 km. Området kring de två vattendragen utgörs av bördiga lerslätter, med i huvudsak glaciala leror. Insprängt i de större lerslätterna återfinns moränhöjder där berget ofta går i dagen. Norr om utredningsområdet finns ett större sammanhängande, mer höglänt skogsområde.

Björksta socken är rik på fornlämningar, framför allt från brons- och järnålder. Inom ett område utefter Lillån återfinns Västmanlands största koncentration av hållristningar och skålgropar. Dessutom finns här ett stort antal skärvstenshögar och enstaka rösen som ytterligare förstärker bilden av en omfattande bronsåldersbebyggelse. Området kring Lillån i västra delarna av Björksta socken betecknas av Nordström (1992) som ett av fem eller möjligen sex bronsålderscentra i Västmanland (Nordström 1992:10).

Även järnålderns människor har lämnat bestående avtryck i landskapet, framför allt genom ett stort antal gravar, både samlade på gravfält, i mindre gravgrupper eller som solitärer. Vid Fycklinge, i den norra delen av Kärsta samhälle omkring 5 km nordöst om utredningsområdet, påträffades vid borttagandet av en gravhög i början av 1800-talet den så kallade Apollo Grannus-vasen (Elvius 1930). Det praktfulla bronskärlet, som är närmare 0,5 meter högt, är försett med en inskription på latin som lyder ”APOLLINI GRANNO DONVM AMMILIVS CONSTANS PRAEF TEMPLI IPSIVS VSLLM”. Texten berättar att kärlet en gång donerades till ett tempel tillägnat den kelto-romerske guden Apollo Grannus. Då kärlet påträffades ska det bland annat ha innehållit brända ben och smält glas. Kärlet kan dateras till perioden 0–150/160 e.Kr. (Andersson 1997:33).

Utredningsområdet ligger direkt öster om den historiska bebyggelsen i Ramsta (figur 3 och 5). Området utgörs av uppodlad lermark, och ligger cirka 30–32 meter över havet. I närområdet till den planerade bebyggelsen finns i ett gravfält bestående av en hög och sex stensättningar (Björksta 132:1), ensamliggande gravar i form av stensättningar (Björksta 136:1 och 137:1–4) samt hållristningar i form av skålgropar (Björksta 456:1 och 457:1).

Figur 4. Utdrag ur Storskifteskartan från 1765 där man ser en väg som löper diagonalt genom utredningsområdet (blå polygon).

Figur 5. Schaktplan. Utredningsområdet (blå polygon) med de tio grända schakten (röda polygoner). Mätning inlagd på Fastighetskartan. Skala 1:1 000.

Syfte

Syftet med utredningen var att ge länsstyrelsen beslutsunderlag inför en tillståndsprövning om ingrepp i fornlämning. Utredningen skulle konstatera om det inom området fanns fornlämningar som inte var kända.

Genomförande, metod och dokumentation

Den arkeologiska utredningen berörde en yta på omkring 3 800 m² (figur 2, 4 och 5). Sammanlagt öppnades omkring 133 m² fördelat på tio schakt (figur 5). I områdets östligaste del stod sådden kvar varför vi valde att inte schakta där.

Schakt och anläggningar, liksom relevanta topografiska element, mättes in med RTK GPS. Övrig dokumentation skedde genom fotografering och beskrivning.

Resultat

Arbetet omfattande ett omkring 3 800 m² stort område beläget i åkermark öster om den historiska bebyggelsen i Ramsta (figur 3 och 5).

Vid kartstudien noterades att en väg löper tvärs över utredningsområdet på storskifteskartan från 1765, från dess sydvästra hörn mot nordöst (figur 3). Vägen finns inte med på den häradsökonomiska kartan från 1865 – den har alltså tagits ur bruk innan dess. Inga spår av vägen syntes i de schakt som grävdes vid utredningen.

Sammanlagt grävdes tio schakt motsvarande omkring 133 m². Inte i något av schakten framkom något av antikvariskt intresse. Vid schaktningen visade det sig att stratigrafin såg ungefär likadan ut i samtliga schakt. Den översta 0,20–0,25 metern utgjordes av plöjd matjord. Därunder vidtog opåverkad lera.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Fornminnesregistret (FMIS)

<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>

Lantmäteriets digitala arkiv

<https://www.lantmateriet.se/sv/Kartor-och-geografisk-information/Historiska-kartor/>

Lantmäterimyndighetens arkiv (LMM):

Storskifteskartan 1764. Ramsta nr 1–2. T6-33:3.

Häradsekonomska kartan 1859–1863. Bred J112-83-23b.

Litteratur

Andersson, K. & Herschend, F. 1997. *Germanerna och Rom*. OPIA 13. Uppsala.

Elvius, S. 1930. Apollo Grannus-vasen. *Västmanlands fornminnesförenings årsskrift XVIII*. Västerås.

Nordström, M. 1992. *Västmanlands bronsålder – en rumslig studie*. C-uppsats. Institutionen för arkeologi, Uppsala universitet. Uppsala.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i>	KM17121
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	4431-2313-2017, 2017-07-03
<i>Typ av undersökning:</i>	Arkeologisk utredning etapp 1 och 2
<i>Undersökningsperiod:</i>	11 juli 2017
<i>Områdets storlek</i>	3 800 m ²
<i>Undersökt yta:</i>	Cirka 133 m ²
<i>Personal:</i>	Anna-Lena Hallgren
<i>Landskap:</i>	Västmanland
<i>Län:</i>	Västmanland
<i>Kommun:</i>	Västerås
<i>Socken:</i>	Björksta
<i>Fastighet:</i>	Almsta 3:1
<i>Fornlämning:</i>	–
<i>Koordinatsystem:</i>	Sweref 99 TM
<i>Koordinater:</i>	SV 599293/6614489
<i>Höjdsystem:</i>	RH 2000
<i>Inmätningmetod:</i>	RTK GPS
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Inga förutom denna rapport.
<i>Fynd:</i>	Inga fynd tillvaratogs.

